رسالة يعقوب هرون الكاهن الأوّل لبارتون

The Letter of Jacob Hārūn the First Priest to Barton

ب. حسيب شحادة

جامعة هلسنكي

أَنشر في ما يلي رسالة قصيرة أرسلها الكاهن الأكبر، يعقوب بن هارون ١٨٤١-١٩١٦ وكاهن أكبر منذ ١٨٦١ وحتى وفاته (في مساء الأحد من الثالث والعشرين من نيسان ١٩١٦، أو في يوم الاثنين الخامس من أيّار عام ١٩١٦)[1]، إلى صديقه الأمريكي، وليم إلعزار بارتون (William Eleazar Barton، ١٨٦١-١٩٣٠) في ٢٥ نيسان غربي سنة ١٩٠٣، وبدأت علاقته بالسامريين في العام ١٩٠٢. حصل السيّد بارتون على مخطوطات كثيرة من السامريين، مثلا ١٩ درجا، كتاب تاريخ السامريين وفكرهم بالعربية المذكور لاحقًا، كتاب حول بئر يعقوب بقلم الكاهن إسحق وسيرة حياة الكاهن يعقوب بن هارون بالعربية وبلا ترجمة. امتدّت مراسلة بارتون مع السامريين بين السنتين ١٩٠٣ و ١٩٢٦ ونعته الكاهن الأكبر يعقوب بن هارون بقوله: أخي الوحيد.

مات أبو الكاهن يعقوب عند ولادته، تزوّج عندما كان ابن ثمانية عشر عامًا وأصبح كاهنًا وهو ابن عشرين سنة. أنجب يعقوب وزوجته مريم عشرة أولاد وثلاث بنات، كلّهم ماتوا في صغرهم باستثناء واحد وهو أبو الحسن واسم بكره يوسف على اسم شقيقه الأكبر يوسف تزوّج من بدوية ابنة عمّه الكاهن الأكبر توفيق/متسليح (أشكر صديقي الكاهن عزيز بن يعقوب عزّي على إيفائي بهذه الأسماء). اعتاش الكاهن يعقوب على بيع ما كان ينسخه من مخطوطات لا سيّما التوراوات السامرية. بعد موت يعقوب جاء دور قريبه ومنافسه إسحاق بن عمران ليصبح كاهنًا أكبر، وبسبب الخلاف الذي نشب بين عائلة الكهنة آنذاك تولّى توفيق بن خضر قيادة الصلاة في الكنيس وأبو الحسن، نجل يعقوب بن هرون، غدا الواعظ في صلوات السبوت والأعياد. ويذكر أنّه في آذار عام ١٩١٥ وصل عدد السامريين إلى ١٦٨، ٩٧ ذكرًا و ٧١ أُنثى.[2]

يعقوب بن هرون عالم وشاعر بالعربية والعبرية السامرية، وناسخ معروف وتميّز بالأنغام والتراتيل التي تعلّمها من خاله إسرائيل سراوي. فتح بمساعدة الثري الأمريكي واريّن (E. K.Warren ، ١٨٤٧-١٩١٩) مدرستين للسامريين في نابلس أولًا للبنين عام ١٩١١ وأغلقتا عند اندلاع الحرب الكونية الأولى. الكاهن يعقوب هرون هو جدّ الكاهن الأكبر طيب الذكر يعقوب آل شفيق بن عزّي ١٨٩٩-١٩٨٧. كان يعقوب بن هرون عضوًا في بلدية نابلس في فترة عصيبة جدًا بالنسبة للسامريين الذي وصل عددهم قرابة الـ ١٥٠ نسمة. كانت له علاقات مع الكثيرين من خارج طائفته مثل إدوارد وارين ووليم بارتون المذكورين وإسحاق بن تسڤي وموشي شرتوك وداڤيد يلين. من مؤلفاته: تاريخ السامريين الكبير، حوالي ألف صفحة، السائل والمجيب (أنظر عنه: الكاهن يعقوب السامري، كتاب السامريين، تاريخهم وعاداتهم وطقوسهم واحوالهم وحالتهم الاجتماعية والثقافية، امنياتهم وآمانيهم، كتبهم وقصصهم المكتوبة والغير مكتوبة مع بعض اساطيرهم الخ.، نابلس ١٩٦٠، ٣٥١. ص. مخطوط، ص. ٦٩-٧٦؛ الكاهن يعقوب السامري، وصيتي وتاريخ حياتي، نابلس ١٩٧٤، ٣٩٤ ص.، مخطوط، ص. ٤٢-٥٩).

[1] . أنظر: William Eleazar Barton, The War and the Samaritan Colony. *Bibliotheca Sacra, 78 (1921*، ص. ٥، ١٠.

[2] . المصدر نفسه ص. ٣، ١٤.

هذه الرسالة نُشرت في مستهل مقالة السيّد وليم إدوارد بارتون المعنونة "التوراة السامرية: قصّة البقاء بين الطوائف" والمنشورة في مجلة *Bibliotheca Sacra*، عدد تشرين أوّل عام ١٩٠٣، وأعيد نشر هذا المقال في الموقع الإلكتروني الأمريكي المعروف: *WWW.the SamaritanUpdate.com* عام ٢٠١١. الخط المائل/ يدلّ على نهاية سطر في الأصل وبداية آخر. لاحظ استعمال عبارة "الكاهن الأوّل" بمعنى "الكاهن الأكبر" غير المعروفة لي من أيّ مكان آخر:

"من نابلوس / فى ٢٥ نيسان غ سنه ١٩٠٣ / حضرت صديقى العزيز مستر وليم حرس الله وجوده امين / بنيه المسره اخذت تحريركم المرسول لي من جنابكم عن يد جناب حضرة دكُتر رايت قريته مسروًا / فرحان بحسُن ودادكم وعرفتونى انه الدرج الذى هو سفر التكوين الذى اخذتوه من ولدنا / في العام الماضى عند مروركم عند هذه البلاد وانه ناقص تلاتة اصحاحات فهذا نحُن / كتبنالكم كمالة النقص ثم تسألون حضرتكم من حضرته عن الكتب الموجوده عندنا فهذا قد / عملنا لكم قايمه بعلم الكُتب الموجوده عندنا راجعوها عندكم وعرفونا عن الذى يلزمكم / (وضعت همزة على الكاف في الأصل) منا عرفونا عن يد حضرة المشار اليه (أي: دكتور رايت في المستشفى المسيحي في نابلس) يصلكم (وضعت همزة على الكاف في الأصل) كما تريدوه واخذ لكم منا سفر الخروج اربعة اربا ع / تمامًا ودفع لى الثمن ومن خصوص سوالكم (وضعت همزة على الكاف في الأصل) عن ايماننا بالمسيح نحُن نقول ان المسيح سيأتي / واما استعمال المسيحيين (في الأصل: المسَحيين) الارُبانيين في معاملاتهم فهو حسن جدًا فارجوا ترسولى صورت / حضرتكم فوتغرافيه حتى تكون عندنا ونتذكركم هذا ولا خلافه وسلامى لكل من لاذ بكم افندم / ࠉࠏࠒࠁ.ࠄࠊࠄࠍ.ࠄࠂࠃࠅࠋ/ ࠏࠋ. ࠔࠊࠌ. يعقوب (في الأصل بدون نقط) هرون الكاهن / الاول بطايفة السامره / نابلس (الباء معجمة).
يشار إلى أنّ هذه الرسالة قد ترجمت إلى الإنجليزية في الإرسالية في نابلس وأرسلها رايت لبارتون في أمريكا وفيها بعض الهفوات. أنظر:
William E. Barton, The Samaritan Pentateuch: The Story of a Survival among the Sects. Bibliotheca Sacra, October, 60 (1903), p. 8.

ملاحظات لغوية:

غ = غربي؛ ة > ت، حضرت، صورت؛ ي متطرفة > ى؛ ث > ت، تلاتة؛ ة > ه، بنيه المسره؛ حذف الهمزة مثل: قريته، قايمه، سوالكم؛ وضع علامة الهمزة على الكاف أحيانًا؛ اخذتوه بدلا من أخذتموه؛ المسحيين = المسيحيين؛ الارُبانيين = الأوروبيين ؟؛ فارجوا ترسولي بدلا من فأرجو أن ترسلوا لي.
في المعجم: حرس الله وجوده؛ بنيه المسره؛ تحرير= رسالة؛ مرسول = مُرْسَل؛ عن يد = بيد، بواسطة؛ دكتر = دكتور؛ انه = أنّ؛ كمالة = تتمّة؛ من حضرته = منّي؛ لزم، يلزم = احتاج، يحتاج؛ ومن خصوص = بخصوص، بشأن؛ ولا خلافه = ولا شيء آخر؛ ومن لاذ بكم افندم = ومن احتمى بك يا سيّد/أهل بيتك.

תרגום עברי

מכתבו של יעקב אהרן הכהן הראשון לבארטון

חסיב שחאדה
אוניברסיטת הלסינקי

להלן מפרסם אני מכתב קצר שהכהן הגדול יעקב בן אהרן 1841–1916, כהן גדול מאז שנת 1861 ועד מותו (ביום ראשון בערב ב 23 באפריל 1916, או ביום שני, חמשה במאי בשנת

1916), שלח לחברו האמריקאי ויליאם אלעזר בארטון (William Eleazar Barton،1861-1930) ביום 25 באפריל בשנת 1903، שהתחיל בקשריו עם השומרונים בשנת 1902. מר בארטון השיג כתבי יד רבים מן השומרונים, למשל 19 מגילות, ספר תולדות השומרונים ומחשבתם המוזכר להלן, ספר אודות באר יעקב מאת הכהן יצחק וקורות החיים של הכהן יעקב בן הרון בערבית ללא תרגום. התכתבות בארטון עם השומרונים השתרעה משנת 1903 ועד לשנת 1926 והכהן הגדול יעקב בן אהרן תיארו במילים "אחי היחיד".

אביו של יעקב הלך לעולמו כשנולד יעקב, נשא יעקב אשה בהיותו בן שמונה עשרה שנים, נבחר לשמש כהן בהיותו בן עשרים שנה. יעקב הוליד עשרה בנים ושלוש בנות וכולם נפטרו בהיותם ילדים למעט אחד, אב חסדה שהתחתן אחר כך עם בת דודו. הכהן יעקב התפרנס ממכירת עותקים של ספרים ובעיקר ספרי התורה השומרונית שהעתיק. במותו של יעקב בן אהרן הגיע תורו של קרובו ומתחרהו יצחק פן עמרם להיות כהן גדול, ובגלל חילוקי הדעות שהתגלעו אז בקרב משפחת הכהנים, קיבל מצליח בן פינחס על עצמו את התפקיד של הנהגת התפילה בבית הכנסת, ואילו אב חסדה בנו של יעקב אהרן נתמנה למטיף בתפילות השבתות והחגים. יצויין כי מספר השומרונים במרץ 1915 הגיע ל 168, 97 זכרים ו 71 נקבות.

יעקב היה מלומד, משורר הן בערבית והן בעברית שומרונית, מעתיק מובהק, הצטיין במנגינות ובדיקלום שרכש מדודו ישראל סראוי. בתמיכת א. י. וארין (1847-1919, E. K.Warren) האמריקאי האמיד הקים שני בתי ספר לשומרונים בשכם, הראשון לבנים בשנת 1911 שנסגרו בפרוץ מלחמת העולם הראשונה. הכהן הגדול יעקב בן אהרן הוא סבו של הכהן הגדול הזכור לטובה יעקב בן עזי הידוע בכינוי אבּו שָׁפיק, 1899–1987. יעקב בן אהרן היה חבר במועצת העיר שכם בתקופה קשה לגבי השומרינים שמנו 150 נפשות בקירוב. היו לכהן הגדול קשרי ידידות עם אישים מחוץ לקהילתו כגון: אדוארפ וארין ויליאם בארטון הנזכרים, יצחק בן צבי, משה שרת ודוד ילין. מחיבוריו: הספר הגדול של תולדות השומרונים, כאלף עמודים; השואל והמשיב (ראה עליו: הכהן יעקב השומרוני, ספר השומרונים, תולדותיהם, מנהגיהם, טקסיהם, מצביהם החברתיים והתרבותיים, שאפותיהם ומשאלותיהם, ספריהם וסיפוריהם הכתובים והלא כתובים יחד עם מקצת אגדותיהם וכו'. שכם 1960, 351 עמ', כתב יד עמ' 69–76; הכהן יעקב השומרוני, צוואתי ותולדות חיי, שכם 1974, 394 עמ', כתב יד, עמ' 42–59).

תצלום של מכתב זה פורסם בראש מאמרו של וילאם בארטון הנושא את הכותרת "התורה השומרונית: סיפור ההישרדות בקרב העדות" וראה אור בכתב העת Bibliotheca Sacra, אוקטובר 1903. המאמר האמור פורסם בשנית באתר האמריקאי הידוע על השומרונות WWW.the SamaritanUpdate.com בשנת 2011. הקו הנטוי / מסמל סוף שורה ותחילת השורה הבאה. שים לב לשימוש בביטוי "הכהן הראשון" במשמע "הכהן הגדול" שאינו ידוע לי משום מקור אחר:

” משכם / ב 25 באפריל בשנת 1903 / לכבוד חברי היקר האדון ויליאם ישמרנו אלהים אמן (מילולית: ישמור אלהים את קיומו/הויתו) / בכוונת הנאה קיבלתי את מכתבכם הנשלח אליי מידי כבוד הד”ר ראיט, קראתיו בשׂמחה / ובשׂשׂון בשל טוּב ידידותכם ויִדּעתם אותי כי המגילה של ספר בראשית שקיבלתם מבננוּ / בשנה שחלפה כאשר עברתם בארץ הזאת , היא חסרה שלושה פרקים והנה / השלמנו לכם את החסר; כן כבודכם שואלים אותי (מילולית: כבודו) אודות הספרים שברשותנו וכבר / הכנו לכם רשימה של הספרים המצויים ברשותנו, עַיינוּ בה אצלכם והודיעו לנו אודות מה שאתם צריכים / מאתנו על ידי כבוד הנזכר לעיל (הכוונה: ד”ר ראיט בבית החולים הנוצרי בשכם) ותקבלוהו כרצונכם והוא לקח מאתנו ספר שמות שלם / (במקור: ארבעה רבעים) ושילם לי את מחירו, ובאשר לשאלתכם בדבר אמונתנו במשיח נאמר כי המשיח יבוא / ואילו לגבי התנהגות הנוצרים האירופיים ביחסיהם הרי היא טובה מאוד, מקווה אני כי תשלחו אליי את תמונתכם / כדי שתהיה אצלנו ונזכור אותכם, זהו זה ולא בלתו, ברכת שלום ממני לכל מי שביקש מחסה אצלכם (בני ביתך) אדוני (אפנדי) / [illegible] / [illegible] יעקב הרון הכהן / הראשון בעדה השומרונים“.

צויין כי מכתב זה תורגם לאנגלית במיסיון בשכם ונשלח בידי ד’’ר ראיט לבארטון באמריקה, ובתרגום כמה אי דיוקים. ראה:

William E. Barton, The Samaritan Pentateuch: The Story of a Survival among the Sects. Bibliotheca Sacra, October, 60 (1903), 601-632, p. 8. What is added in brackets is mine.

Nablus (from Nablus), 25th April, 1903

“My Dear Friend Mr. William, may God guard his existence, Amen. With great (intention of) pleasure I received (took) your letter sent me through Dr. Wright (sent by your Excellency through the Excellency of). I was glad to read it and was delighted with your good friendship (sincere affection). You made me know (informed me) that the roll on which the book of Genesis was written by (taken from) my son (last year while passing through this country), was wanting three chapters; we have already written them.

Further you ask (me) about the books that are found with us, so I (we) have made a list of the books found with us; you may look it over (there) and let us know which you like (need from us) and (omit and) through the aforesaid [Dr. Wright] we will send whatever you want (as you wish). He bought (took) for you (from us) the book of Exodus in four parts complete and paid us (me) the price.

In regard to your question about our faith in Christ, we say that he is yet to come. The dealings of the European Christians are very good. May I ask for your photograph to remain with us as a reminder of you.

Nothing more to say but to send my salaams (greetings) to every one belonging to you”.

JACOB [SON] OF AARON